

ნორმის პირველი ვერსია მოამზადა შუქია აფრიდონიძემ, გამოქვეყნებულია 1987 წელს თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის ნორმების №3 ბიულეტენში. **ნორმის პროექტის ახალი რედაქცია შეიმუშავეს შუქია აფრიდონიძემ და ქეთევან დათუკიშვილმა.**

პროექტი განხილულია თსუ არნ. ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტის სამეცნიერო საბჭოს სხდომაზე (2021 წლის 24 აგვისტოს) და მიღებულია სახელმწიფო ენის დეპარტამენტის ექსპერტთა კომისიის 2022 წლის 10 ივნისის სხდომაზე.

სიტყვათა დამარცვლა-გადატანის წესები

1. სიტყვათა გადატანისას არ შეიძლება:

1. ერთმარცვლიანი ანუ ერთხმოვნის სიტყვის გადატანა; იგი უნდა დარჩეს ერთ სტრიქონზე: **ფცქვნის, გვბრდღვნის...**
2. ერთი ასოს (ხმოვნის ან თანხმოვნის) სტრიქონზე დატოვება ან მომდევნო სტრიქონზე გადატანა; უნდა დარჩეს ორი ასო მაინც: **აუ-ღია, ატე-ლიე...**
3. მხოლოდ თანხმოვნების (ორის ან მეტის) სტრიქონზე დატოვება ან მომდევნო სტრიქონზე გადატანა; უნდა დარჩეს ერთი ხმოვანი მაინც: **თრთვი-ლი, ფცქვნი-და, ან-სამბლს...**

2. ორ- ან მეტმარცვლიანი სიტყვები უნდა გადავიტანოთ შემდეგი წესების მიხედვით:

- 2.1. თუ ხმოვანს მოსდევს ხმოვანი ბგერა, მაშინ გადატანისას შეიძლება მათი გაყოფა: **გა-იგო, მა-ისი, და-აარსა ან დაა-არსა...**
- 2.2. თუ ორ ხმოვანს შორის ერთი თანხმოვანია, მაშინ ის გადავა მომდევნო სტრიქონზე; არ შეიძლება სიტყვის გათიშვა ამ თანხმოვანზე. უნდა გადავიტანოთ შემდეგნაირად: **მა-ტარებელი, მატა-რებელი, მატარე-ბელი ან მატარებე-ლი, აბა-ზანა ან აბა-ზა-ნა...**
- 2.3. თუ ორ ხმოვანს შორის ორი თანხმოვანია, მაშინ პირველი რჩება წინა სტრიქონზე, მეორე გადადის მომდევნოზე: **ორ-მო, ოთ-ხი, ნიგ-ნი, საქ-მე, აფ-თარი, საჩ-ხერე, ხორ-ბალი, სატ-ყეო...**
- 2.4. თუ ორ ხმოვანს შორის ორზე მეტი თანხმოვანია, მაშინ წინა სტრიქონზე უნდა დარჩეს ან მომდევნო სტრიქონზე გადავიდეს ერთი თანხმოვანი მაინც. უნდა გადავიტანოთ შემდეგნაირად: **დააფ-რქვევს, დააფრ-ქვევს, დააფრქ-ვევს...** სიტყვის ლექსიკური მნიშვნელობის უკეთ აღსაქმელად დასაშვებია ვარიანტებიდან უპირატესობა უნდა მიენიჭოს რაც შეიძლება მეტი ფუძისეული თანხმოვნის დატოვებას წინა სტრიქონზე (**დააფრქ-ვევს...**).

შენიშვნა: აფიქსისა და ფუძის ანდა კომპოზიტის შემადგენელი ნაწილების ზღვარზე ერთზე მეტი თანხმოვნის თავმოყრისას, სიტყვის ლექსიკური მნიშვნელობის უკეთ აღსაქმელად, **უმჯობესია:**

- ა) აფიქსი (თავსართი ან ბოლოსართი) გაიმიჯნოს ფუძისაგან. მაგალითად, ასე: **სახლ-მა, სახლ-ში, სახლის-თვის; მესხ-ნი, მესხ-თა; გან-ვლო, აღ-შფოთდა, წარ-გზავნა...**

- ბ) კომპოზიციის ნაწილები გაიმიჯნოს ერთმანეთისაგან იმის მიუხედავად, დეფისითაა ისინი შეერთებული თუ უდეფისოდ, სრული სახითაა წარმოდგენილი თუ შემოკლებით (აბრევიატურით). მაგალითად: **ცოლ-/ქმარი, ტუჩ-/კბილი, ქართლ-/კახეთი... ათ/წლიანი, თვით/მკვლელობა, ურთიერთ/დამოკიდებულება, სპორტ/კლუბი...**

დასაბუთება

თანამედროვე ქართულში მხოლოდ 5 ხმოვანი და 28 თანხმოვანია, რის გამოც ხშირად ერთი სიტყვის ფარგლებში თავს იყრის სამი, ოთხი და მეტი თანხმოვანი (გამონაკლის შემთხვევაში ერთ ხმოვანთან რვა თანხმოვანიც კი შეიძლება შეგვხვდეს. მაგ., **გვბრდღვნის**). ამიტომ საჭირო გახდა სიტყვათა დამარცვლისა და მასთან უშუალოდ დაკავშირებული გადატანის წესების შემუშავებისას ამ თავისებურების გათვალისწინება. ეს წესები კარგა ხანია შემუშავდა და მოქმედებდა კიდევ, მაგრამ მეტისმეტი სირთულე აძნელებდა მათ პრაქტიკულად გამოყენებას. კერძოდ:

1. გადატანის წესების მიხედვით იკრძალებოდა გარკვეულ თანხმოვანთა ჯგუფების, ე. წ. ჰარმონიული კომპლექსების (დღ, თხ, ტყ, ძღ, ცხ...) დაცალკეება;

2. გადატანისას საჭირო იყო სიტყვის მორფოლოგიური ანალიზი; როგორც ცნობილია, გადატანის წესების შესაქმნელად არსებობს ორგვარი მიდგომა: ისინი შეიძლება დაეფუძნოს მხოლოდ ფონეტიკურ (სიტყვის დამარცვლის) პრინციპს, ანდა ორს ერთად: ფონეტიკურსაც და მორფოლოგიურსაც (ფუძისა და აფიქსების, ანდა რთული სიტყვის კომპონენტების გაიჯვნას). პირველ შემთხვევაში გადატანის დროს გათვალისწინებულია ხმოვანთა და თანხმოვანთა კომბინაციები. მორფოლოგიური პრინციპის შემთხვევაში კი, როდესაც თანხმოვნები ფუძისა და აფიქსების ზღვარზეა, მაშინ სიტყვა უნდა გადავიტანოთ ისე, რომ ფუძე გაიმიჯნოს აფიქსისაგან. მაგალითად: სახლში (და არა: სახ-ლში), წიგნ-მა (და არა: წიგ-ნმა), ბურთ-ზე (და არა: ბურ-თზე), და-ბრძანდა (და არა: დაბ-რძანდა), გა-ფრინდა (და არა: გაფ-რინდა) და სხვ. ამგვარი წესების შემოღებისას გარკვეული პრობლემები იქმნება. კერძოდ, ქართულ ენაში აფიქსების (ზმნისწინის, თანდებულისა და მისთ.) გამოყოფა ფუძისგან მოითხოვს შესაბამის ლინგვისტურ ცოდნას, ამიტომ მომხმარებელთა უმრავლესობას მორფოლოგიურ ანალიზზე დაფუძნებული გადატანის წესების გამოყენება უძნელდება.

ამ ვითარებამ წარმოშვა სიტყვის გადატანის წესების გამარტივების აუცილებლობა. წესები დაემყარა ფონეტიკურ პრინციპს. ამის გარდა დამატებით წარმოდგენილია შენიშვნები, რომელთა მიხედვითაც სიტყვის გადატანის ალტერნატიული შემთხვევებიდან უმჯობესად მიიჩნევა მორფოლოგიურ პრინციპზე დაფუძნებული ვარიანტი.

სიტყვათა გადატანისას უნდა დავიცვათ შემდეგი წესები:

1. არ შეიძლება:

1. ერთმარცვლიანი ანუ ერთხმოვნისიანი სიტყვის გადატანა (შეცდომაა: ფც-ქვნის, ფცქ-ვნის ან ფცქვნ-ის, გვ-ბრდღვნის, გვბ-რდღვნის, გვბრ-დღვნის ან გვბრდღ-ღვნის...); იგი უნდა დარჩეს ერთ სტრიქონზე: **ფცქვნის, გვბრდღვნის...**
2. ერთი ასოს (ხმოვნის ან თანხმოვნის) სტრიქონზე დატოვება ან მომდევნო სტრიქონზე გადატანა (შეცდომაა: ა-უღია ან აული-ა, ა-ტელიე ან ატელი-ე...); უნდა გადავიტანოთ შემდეგნაირად: **აუ-ღია, ატე-ლიე...**
3. მხოლოდ თანხმოვნების (ორის ან მეტის) სტრიქონზე დატოვება ან მომდევნო სტრიქონზე გადატანა (შეცდომაა: თრთვ-ილი, თრთ-ვილი, თრ-თვილი... ფც-ქვ-ნიდა, ფცქ-ვნიდა, ფც-ქვნიდა... ანსამ-ბლს, ანსამბ-ლს...); უნდა გადავიტანოთ ასე: **თრთვი-ლი, ფცქვნი-და, ან-სამბლს...**

2. ორ- ან მეტმარცვლიანი სიტყვები უნდა გადავიტანოთ შემდეგი წესების მიხედვით:

- 2.1. თუ ხმოვანს მოსდევს ხმოვანი ბგერა, მაშინ გადატანისას შეიძლება მათი გაყოფა: **გა-იგო, მა-ისი, და-აარსა ან დაა-არსა...**
- 2.2. თუ ორ ხმოვანს შორის ერთი თანხმოვანია, მაშინ ის გადავა მომდევნო სტრიქონზე; არ შეიძლება სიტყვის გათიშვა ამ თანხმოვანზე. უნდა გადავიტანოთ შემდეგნაირად: **მა-ტარებელი, მატა-რებელი, მატარე-ბელი ან მატარებე-ლი, აბა-ზანა ან აბა-ზა-ნა...** (შეცდომაა ამგვარი გადატანა: მატ-არებელი, მატარ-ებელი ან მატარებ-ელი, აბ-აზანა, აბაზ-ანა...);
- 2.3. თუ ორ ხმოვანს შორის ორი თანხმოვანია, მაშინ პირველი რჩება წინა სტრიქონზე, მეორე გადადის მომდევნოზე: **ორ-მო, ოთ-ხი, ნიგ-ნი, საქ-მე, აფ-თარი, საჩ-ხერე, ხორ-ბალი, სატ-ყეო...**
- 2.4. თუ ორ ხმოვანს შორის ორზე მეტი თანხმოვანია, მაშინ წინა სტრიქონზე უნდა დარჩეს ან მომდევნო სტრიქონზე გადავიდეს ერთი თანხმოვანი მაინც. უნდა გადავიტანოთ შემდეგნაირად: **დააფ-რქვევს, დააფრ-ქვევს, დააფრქ-ვევს...** (შეცდომაა ამგვარი გადატანა: დაა-ფრქვევს, დააფრქვ-ევს...). სიტყვის ლექსიკური მნიშვნელობის უკეთ აღსაქმელად დასაშვებია ვარიანტებიდან უპირატესობა უნდა მიენიჭოს რაც შეიძლება მეტი ფუძისეული თანხმოვნის დატოვებას წინა სტრიქონზე (**დააფრქ-ვევს...**).

შენიშვნა: აფიქსისა და ფუძის ან კომპოზიტის შემადგენელი ნაწილების ზღვარზე ორი ან მეტი თანხმოვნის თავმოყრისას, სიტყვის ლექსიკური მნიშვნელობის უკეთ აღსაქმელად, **უმჯობესია:**

ა) აფიქსი (თავსართი ან ბოლოსართი) გაიმიჯნოს ფუძისაგან. მაგალითად, ასე: **სახლ-მა, სახლ-ში, სახლის-თვის; მესხ-ნი, მესხ-თა; გან-ვლო, აღ-შფოთდა, წარ-გზავნა...**

ბ) კომპოზიტის ნაწილები გაიმიჯნოს ერთმანეთისაგან იმის მიუხედავად, დეფისითაა ისინი შეერთებული თუ უდეფისოდ, სრული სახითაა წარმოდგენილი თუ შემოკლებით (აბრევიატურით). მაგალითად: **ცოლ-/ქმარი, ტუჩ-/კბილი, ქართლ-/კახეთი... ათ/წლიანი, თვით/მკვლელობა, ურთიერთ/დამოკიდებულება, სპორტ/კლუბი...**